

До предметної галузі соціології безпеки входить дослідження різних аспектів підтримки безпеки в рамках конкретної держави, тобто забезпечення її самозбереження. Тут йдеться про таке поняття, як національна безпека. Воно є складним, системним та передбачає урахування різноманітних складових. Це, перш за все, припинення війни та забезпечення миру. Економічна безпека держави, забезпечення якої потребує сталого економічного зростання, нормального відтворення національної економіки, необхідного ступеня господарської незалежності та самостійності у поєднанні із заняттям та утриманням певних значущих позицій на світовому ринку; продовольча безпека, критерієм якої є здатність суспільства задовольняти споживчі потреби громадян якісними продуктами та товарами; та інформаційна безпека, забезпечення якої означає турботу щодо отримання необхідних знань про громадянами про інформаційні загрози, володіння навичками кібергігієни та знанням своїх прав і можливостей в мережі. Слід зазначити також демографічну безпеку, під якою розуміється такий стан суспільства, у якому рівень народжуваності у співвідношенні з індикаторами індивідуальної тривалості життя забезпечує самовідтворення нації. В умовах українського суспільства питання демографічної безпеки є важливим, оскільки пов'язано з виживанням та подальшим існуванням суспільства. Причинами такої складної демографічної ситуації в українському суспільстві є: війна та окупація, еміграція населення, низький рівень народжуваності.

Підкреслимо, що соціологія безпеки є надбанням і результатом історично конкретної фази розвитку суспільства, коли воно усвідомлює єдність і взаємозалежність усіх своїх елементів і складових. Соціологія безпеки як галузь соціологічної науки відображає зростання рівня глобальної соціальної солідарності, інтеграції та пошуку шляхів виживання та повоєнного розвитку українського суспільства. Нарешті, соціологія безпеки досліджує проблеми забезпечення безпечної життєдіяльності особистості в суспільстві. Існує індивідуальний рівень забезпечення безпеки, що включає насамперед фізичну безпеку індивіда в суспільстві, дбайливе ставлення до людського життя як основної соціальної цінності. Це передбачає не лише безпечне житло, екологічне соціальне оточення, а і стримування криміногенних тенденцій, чітку та засновану на бездоганному дотриманні законності роботу правоохоронних структур, дотримання вимог техніки безпеки на виробництві та у побуті, тощо.

Отже, соціологія безпеки, з огляду на реалії українського суспільства слід розглядати як галузь соціології, що знаходиться в процесі активної фази інституалізації. Що обумовлено запитами часу та військовими діями, що відбуваються на території держави.

Ян КУРІННИЙ

викладач кафедри
психології та педагогіки,
кандидат педагогічних наук, доцент

Марія ТУРЧИН

здобувач другого магістерського рівня
вищої освіти ННІ права
та інноваційної освіти
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ІЗ ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ

Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) стала однією з найважливіших проблем сучасної психологічної науки та практики, особливо в умовах тривалих глобальних конфліктів. Військовослужбовці, зокрема ті, хто зазнав бойового чи екстремального стресу, мають значно підвищений ризик розвитку ПТСР, що може суттєво впливати на їх психологічне благополуччя, соціальну адаптацію та якість життя.

У сучасній науці все більше визнається поширеність ПТСР серед військових як

актуальної психологічної проблеми, що стимулює розробку ефективних підходів до реабілітації. Як зазначають К. Бабов, Ю. Бриндіков, В. Волошин, В. Лесков, терапевтичні заходи включають як клінічні, так і соціально-психологічні підходи, спрямовані на комплексне вирішення наслідків ПТСР. Mark C. Russell і Charles Figley підкреслюють, що соціально-психологічна реабілітація є критично важливою, оскільки вона допомагає військовослужбовцям відновлювати соціальні зв'язки, стабілізувати емоційний стан та покращувати стратегії подолання наслідків травматичного досвіду.

Проблематика дослідження є особливо актуальною для України, де триваюча війна значно збільшує кількість військовослужбовців із ПТСР. Інтенсивність бойових дій, із якими стикаються українські військові, в поєднанні з тривалим впливом стресових і травматичних подій, робить проблему ще більш нагальною. Зростання кількості випадків ПТСР серед військових вимагає активного впровадження та вивчення науково обґрунтованих методів реабілітації.

Наше дослідження було спрямоване на вдосконалення реабілітаційних програм через глибоке розуміння соціально-психологічних аспектів ПТСР та аналіз найбільш дієвих терапевтичних підходів для допомоги військовослужбовцям. З огляду на високий рівень поширеності ПТСР та його негативний вплив на психічне здоров'я і соціальну інтеграцію військових, результати дослідження сприятимуть розробці ефективних механізмів психологічної допомоги й соціальної підтримки. Це також допоможе вирішити нагальну суспільну проблему, покращуючи якість життя тих, хто захищає свою країну.

Теоретичний аналіз продемонстрував теоретичні основи соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців із ПТСР. Здійснений аналіз особливостей ПТСР, його впливу на психічне здоров'я та функціонування військових, продемонстрував важливість комплексного підходу до їх реабілітації. Встановлено, що ПТСР є складним і багатограним психічним розладом, що значно впливає на когнітивні, емоційні, соціальні та фізичні аспекти життя військових. Розуміння механізмів його впливу дає змогу не лише діагностувати та лікувати цей розлад, але й розробляти програми реабілітації, що враховують індивідуальні потреби військових [2].

Особливу увагу було приділено ролі соціальної служби в процесі реабілітації. Соціальні працівники вирішували важливі завдання, серед яких комплексна оцінка стану військових, розробка індивідуальних планів реабілітації, сприяння адаптації до мирного життя, адвокація та боротьба зі стигматизацією, а також координація міждисциплінарної роботи.

Доведено, що світовий досвід організації реабілітаційної роботи з військовими, які страждають від ПТСР, підтверджує ефективність мультидисциплінарного підходу. За кордоном активно застосовуються сучасні методики, такі як когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія, майндфулнес та інші [3]. Ці практики допомагають зменшити симптоми ПТСР, поліпшити психосоціальне функціонування та сприяють інтеграції військових у мирне життя.

Засвідчено, що для забезпечення ефективної соціально-психологічної реабілітації військових потрібно адаптувати найкращі світові практики до національних умов, враховуючи специфіку українського контексту. Це включає інтеграцію психологічної, соціальної та професійної підтримки, розвиток освітніх програм для соціальних працівників та впровадження інноваційних технологій [1]. Такий підхід створить умови для відновлення військових із ПТСР та їх повернення до повноцінного життя в суспільстві.

У процесі проведення експерименту здійснено детальний аналіз форм і методів соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців, що дозволило висвітлити суттєві аспекти, необхідні для відновлення психосоціального функціонування військовослужбовців після участі в заходах бойових дій.

Соціально-психологічна реабілітація є важливим етапом адаптації військовослужбовців до мирного життя, оскільки слугує подоланню наслідків травматичного досвіду, зниженню рівня стресу і відновленню психологічної та соціальної стабільності. Комплексний підхід до реабілітації передбачав використання індивідуальних, групових та сімейних форм роботи, що дозволяють врахувати особливості кожного військовослужбовця [2].

Індивідуальна терапія спрямована на поглиблену роботу з травматичним досвідом із застосуванням методів психоаналітичної, когнітивно-поведінкової та конфронтаційної терапії. Групові форми дозволили військовослужбовцям відчувати підтримку інших учасників і розвивати навички спілкування та взаємодії. Сімейна реабілітація також важлива

для відновлення взаєморозуміння в родинях, адже вона ефективно впливає на соціальну адаптацію військовослужбовців. Творчі методи, такі як арт-терапія, музикотерапія та фототерапія, допомагали зменшити емоційний стрес за допомогою творчого самовираження. Достатньо дієвою виявилася фізична реабілітація військових, так як впливала на процес відновлення фізичного стану та загального емоційного благополуччя. Було апробовано екологічну терапію і аніматерапію задля налагодження контакту з природою і тваринами для поліпшення психоемоційного стану [4].

Використання методів психодіагностики дало можливість оцінити ступінь психологічної травми та виявити основні проблеми, з якими стикаються військові. Когнітивно-поведінкові методи сприяли формуванню нових навичок подолання стресу та негативних емоцій. Методи тілесно-орієнтованої терапії виявилися ефективними для розслаблення тіла та зниження тривоги. Техніки медитації та релаксації, такі як йога й уважність, допомогли гармонізувати фізичний і психологічний стан.

Переваги та проблеми застосування методів. Програми реабілітації дають можливість військовослужбовцям адаптуватися до цивільного життя. Проте їх ефективність багато в чому залежить від індивідуального підходу, доступності послуг і рівня довіри до фахівців. Важливим аспектом у зазначеному процесі виявилася інтеграція сучасних підходів, зокрема використання цифрових технологій для діагностики та терапії, що значно розширює можливості надання допомоги.

Аналіз емпіричних методів дослідження показав, що використання стандартизованих опитувальників і шкал, таких як LEC-5, PCTI, IES-R, SF-36 та метод Роджерса – Даймонда, дає точну оцінку психологічного стану військовослужбовців і дозволяє оцінити ефективність реабілітаційних програм.

Дослідження форм і методів соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців підтвердило важливість комплексного підходу, що поєднував застосування різноманітних методик, адаптованих до індивідуальних потреб. Це сприяло відновленню психоемоційного стану воїнів, їх соціальній інтеграції та покращенню загального рівня життя.

Діагностична оцінка респондентів експериментальної та контрольної груп дала змогу за допомогою використаних методик визначити ступінь тяжкості посттравматичних переживань.

Спостережувані відмінності в позитивній і негативній поведінці засвідчили необхідність комплексного реабілітаційного підходу.

Виявлені зв'язки між тривалістю життя та стратегіями подолання психологічної травми підтвердили зв'язок між цими чинниками. Найвищі кореляції були виявлені між стратегіями передбачення та уникнення, а також між тактиками виправдання і відмови від відповідальності.

Регресійний аналіз підтвердив наявність суттєвого взаємозв'язку між психотравмою та методами реабілітації, доводячи ефективність комплексного підходу до процесу відновлення.

Запропонована нами реабілітаційна програма, що поєднує психотерапевтичні методи (КПТ, релаксація, арт-терапія) та дозвілля (заняття на природі), показала позитивні результати вже через два тижні після впровадження. Проте через чотири місяці спостерігалася деяка стабілізація показників, що свідчила про потребу подальшої інтенсифікації підтримки учасників.

Респонденти дослідження високо оцінили ефективність інноваційних методів, таких як «зелені практики», релаксація на природі та музикотерапія, що відкривала нові можливості для подальшого впровадження цих методів до процесу реабілітації.

Отримані нами результати підтвердили, що позитивні емоції є вирішальним чинником реабілітаційного процесу, а їх поширеність свідчить про ефективність запропонованої моделі відновлення.

Розроблена в дослідженні комплексна програма психосоціальної реабілітації довела свою ефективність у боротьбі з посттравматичним стресовим розладом у військовослужбовців, але потребує подальшого вдосконалення з урахуванням індивідуальних потреб та найсучасніших методів підтримки.

1. Бабов К. Д. Сучасні можливості реабілітації військовослужбовців комбатантів (учасників АТО/ООС) з посттравматичним стресовим розладом та соматичною патологією у санаторно-курортних умовах. *Фізіологія, валеологія, медицина: сучасний стан та перспективи розвитку: Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 06 квітня 2021р., м. Харків*. Харків : Вид-во НФаУ, 2021. С. 25–26.

2. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 / Хмельницький нац. ун.-т; Тернопільський нац. пед. ун.-т ім. В. Гнатюка. Хмельницький; Тернопіль. 2018. 559 с.
3. Волошин В. О. Основні принципи організації медико-психічної реабілітації постраждалих в зоні бойових дій. *Військова медицина України*. № 17. 2017. С. 5–10.
4. Лесков В. О. Психологічна реабілітація військовослужбовців запасу в системі мінімізації виявів негативних психологічних наслідків локальних воєнних конфліктів. *Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / За ред. С. Д. Максименка. Т. 8. 2006. С. 191–197.

Наталія ЛЕОНОВА

редактор редакційного відділення
відділу організації наукової діяльності
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат філологічних наук

<https://orcid.org/0009-0001-6354-6241>

**НЕРІВНОМІРНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВ
У БІЛІНГВАЛЬНИХ СОЦІУМАХ З ПАРАМЕТРАМИ ДИГЛОСІЇ**

Оскільки терміни білінгвізм та диглосія не є тотожними, маємо зазначити, що деякі науковці пояснюють їх семантику, ґрунтуючись на діаметрально протилежному баченні самої ґносеологічної парадигми здатності окремої особи омовлювати світ одночасно двома (чи більше) мовами. Наразі першим варіантом є розуміння *білінгвізму* (від лат. bi – два, lingua – мова), на відміну від *диглосії* в її первинному значенні (одночасного вживання в ширшому соціальному середовищі двох мов чи двох варіантів мови), як двомовності, що має ознаку не лише мовного стану індивіду, а й мовної ситуації ареалу, країни, регіону, тобто статусом користування та володіння особистістю чи певною групою якогось конкретного етносу одночасно двома мовами: здебільшого однією як рідною, іншою – зовнішньо набутою, але важливою для спілкування в рівноправних та статусно важливих комунікативних сферах. Л. Масенко, досліджуючи аналізовану проблему, зазначає, що американський лінгвіст У. Вайнрайх стверджує: «... двомовністю є практика поперемінного використання двох мов, а тих, хто нею користується, визначає як двомовних осіб» [3]. Погоджуємось із визначенням білінгвізму, що подає енциклопедія «Українська мова»: «практика індивідуального або колективного використання двох мов у межах однієї держави чи соціальної спільності у відповідних комунікативних сферах» [6, с. 487]

Отже, « *диглосія* (від гр. di – подвійний, двічі, glossa – мова) поділяється на внутрішньомовну й зовнішню. У першому значенні диглосією є різновид мовного стану особистості, коли вона володіє двома чи більше формами існування певної мови. Наприклад, мешканець Карибських островів володіє іспанською літературною та креольською мовами на базі іспанської мови й місцевого діалекту» [7].

В альтернативному значенні *диглосія* є мовною ситуацією співіснування двох функційно та стилістично розподілених мовних систем, що можуть реалізуватись як одна мова. Таке значення терміна акцентоване Чарльзом Фергюсоном – американським соціолінгвістом ще у 1959 р. : «...*диглосія – два або більше різновиди однієї і тієї ж мови, що використовуються мовцями різних обставинах; або два різновиди мови, що співіснують у даному колективі, в кожному з них відіграє певну роль*» [7].

Яскравим прикладом такого розуміння диглосії є літературна англійська та її вульгарні варіанти (наприклад «кокні» англ. – cockney, так наразі емоційно забарвлено (зневажливо-глузуливо) називають один із найвідоміших типів лондонського просторіччя, що ним комунікують представники нижчих соціальних верств населення Лондона)).

Дуже багатогарна, комплексна проблема білінгвізму є поліаспектною. У сучасних дослідженнях двомовності перехрещуються різні погляди науковців сучасності – лінгвістичний, філософський, психологічний, соціальний тощо. Висвітленню зазначених проблем присвятили праці Ю. Арешкевич, Д. Баранник, А. Загнітко, М. Кочерган, Л. Масенко,